

Ad galathas

Et ideo dicit. Sed ab in arabia etc. Quasi dicat. Non iui ad loca ubi erant alij fideles vt me instrueret: sed iui in arabia ubi non erant edocti in fide: sed infideles: et reuersus sum damascum. s. ad parietes. Job. 38. Quis dedit vebementissimi ymbri cursum etc. Et contra dicit Act. 9. Et dimiserunt eum de muro per sportam etc. Lum autem venisset hierolim tentabat se iungere discipulis. Venit ergo hierolim. Dicitur autem quod venit: sed non vt instrueret. Vel melius dicendum est quod non statim venit: sed post aliquod tempus. Et ideo sequitur. Deinde post annos tres etc. **Lectio. V.**

Deinde post annos tres veni hierosolymam videre petrum: et mansi apud eum diebus quindecim. Alium autem apostolorum vidi neminem nisi iacobum fratrem domini. Que autem scribo vobis ecce coram deo quod non mentior. Deinde veni in partes syrie et cilicie. Erat autem ignotus facie ecclesijs iudee que erant in christo. Tantum autem auditum habebat: quoniam qui persequabatur nos aliquando: nunc euangelizat fidem quaz aliquando expugnabat. et in me clarificabant deum.

Postquam superius apostolus ostendit se non accepisse euangelium ab homine ante conversionem suam: nec tempore sue conversionis hic probat quod nec etiam post conversionem accepit ipsum ab homine. sed potius hic ostendit quomodo doctrina sua fuit ab hominibus approbata. Et circa hoc duo facit. Primo enim manifestat quomodo doctrina sua fuit ab apostolis approbata. Secundo ostendit qualiter fuit approbata ab alijs fidelibus ibi. (Deinde veni in partes etc.) Et primo narrat factum. Secundo confirmat veritatem dicti ibi. (Ecce coram deo etc.) Dicit ergo licet non iueris ad apostolos vt instruerer ab eis circa principium mee conversionis: quia iam eram instructus a christo. tamen ex affectu charitatis compulsum post annos tres. s. conversionis mee veni hierosolimam: quoniam iam diu desideravi videre petrum: non vt discerem ab eo: sed vt visitarem eum. Job. 5. Visitas spiritum tuum etc. Et mansi apud eum diebus quindecim: quod numerus iste componitur ex octo et septem. Octonarius autem est numerus noui testamenti in quo expectatur octava resurgenti. Septenarius autem est numerus veteris testamenti: quod celebrat certum diem. Mansit autem apud petrum diebus quindecim: scilicet cum eo de mysterijs veteris testamenti et noui. Et ne credatur quod licet sit instructus a petro esset tamen etiam instructus ab alijs subdit quod nec ab alijs fuit instructus. Unde dicit. Alium autem apostolorum a quo instruerer vidi neminem. id est nullum nisi iacobum fratrem domini. Illius enim vidit in hierolim. Circa istum iacobum sciendum est quod iste fuit episcopus hierosolymorum: et fuit vocatus iacobus minor eo quod vocatus fuerat post iacobum alium. Dicunt autem multa de isto. Act. 15. Ipse etiam fecit epistolam canonicam. Quare autem dicatur frater domini: a diuersis diuersimode dicitur. Eluidius enim dicit quod idem frater domini: quod fuit filius beate virginis. Dicit enim quod beata virgo christum concepit et peperit. et post partum christi concepit de ioseph et peperit alios filios. Sed hic error est damnatus et reprobatus. Item per se falsus: quia iacobus non fuit filius ioseph sed alpheus. Alij vero dicunt quod ioseph ante beatam virginem habuit aliam uxorem. de qua habuit filium iacobum et alios: qua mortua accepit in uxorem beatam virginem de qua natus est christus: non tamen cognita a ioseph: sed per spiritum sanctum: vt in euangelio dicitur. Quod ergo ex parte noiantur cognationes et ioseph putabatur pater christi. ideo iste iacobus licet non fuit filius virginis tamen vocabatur frater domini. Sed hoc est falsus: quia si dominus mater virginem noluit nisi virgini committere custodiendam quomodo sustinisset sponsum eius

virginem non fuisse et sic perstitisse. Idem alij dicunt et in Hios. tamen quod iacobus iste fuit filius marie cleophe que fuit soror virginis. Dicit enim quod Anna mater beate virginis nupsit primo iacobum ex quo peperit maria mater domini. quo mortuo nupsit cleophe fratri iacobum ex quo peperit maria cleophe. et ex hac natus est iacobus minor iudas et symon. quo mortuo dicitur quod nupsit adhuc cuidam tertio quod vocatus est salome. ex quo concepit et peperit aliam mariam que dicta est salome. et de hac natus est iacobus maior et iohannes frater eius. Sed huic opinioni dupliciter dicitur Ieronimus. Primo quod salome non est nomen viri vt etiam in greco apparet sed est nomen mulieris que fuit soror beate virginis et ex sebedeo genuit iacobum maiorem et iohannem: sicut maria cleophe ex alpheo genuit iacobum minorem iudam et symonem. Dicitur autem frater domini iste iacobus spiritualiter iter alios suos cognationes: et hoc propter duo. Primo propter similitudinem effigiei: quia similis erat christo in facie. Et propter similitudinem vite: quia imitabatur christum in moribus. Vel quia alpheus pater eius fuit de cognatione ioseph. Et idem quod iudei cognationis linea texere solent a maribus et christus putabatur filius ioseph: vt dicitur Luc. 3. Ideo specialiter dicitur esse frater domini: et non alij qui solum ex matre coniuncti erant ei. Accipit autem hic frater cognatione. Nam in scriptura fratres aliquando dicuntur natura. Mat. 13. Iacob autem genuit iudas et fratres eius. Cognatione: sicut omnes consanguinei sunt fratres. Gen. 13. Ne queso sit iurgium inter te et me. fratres enim sumus. Hete. et sic omnes lingue dicuntur fratres. Deutero. 17. Non poteris alterius gentis hominem regem facere quod non sit frater tuus. Affectu et sic omnes amici et qui habent eundem affectum dicuntur fratres. 2. Cor. 12. Ego quod non inueni titum fratrem meum etc. Religionem. et sic omnes christiani qui habent unam regulam vite dicuntur fratres. Mat. 23. Fratres estis etc. ps. Ecce quod bonum et quod iocundum habitare fratres in unum etc. Loquitur autem omnes homines dicitur frater: quod ab uno deo gubernatur et educatur. Malach. 2. Nunquid non vnus est pater omnium nostrum etc.

Consequenter cum dicit. (Que autem dico vobis etc.) Confirmat per iuramentum quod dixerat. Quasi. d. Ea que nunc scribo vobis de me ecce in manifesto sunt. quod non mentior. Et hoc dico coram deo. i. teste deo. Jurat autem hic apostolus non ex leuitate: sed ex necessitate istorum quibus necium erat vt crederent. Nisi enim hoc faceret non crederet ei. 2. Cor. 1. Coram deo in christo loquimur. Roman. 1. Testis est mihi deus etc. Quid ergo dicit dominus. Sit firmo vester est. non non. quod amplius est a malo est. Dominus est: quod est a malo eius qui non credit vel a malo pene quo cogitur quis iurare.

Consequenter cum dicit. (Deinde veni etc.) Ostendit quomodo fuit approbatus ab alijs ecclesijs iudee. Ubi tria facit. Primo ostendit ubi fuit conversatus quod in cilicia. Unde dicit. Deinde veni in partes syrie et cilicie. s. prius deinde etiam fuit natus: quod dicitur Act. 22. Erat autem paulus a tharso cilicie etc. Secundo quomodo fuit cognitus ab eis: quod non facie sed auditu tamen et fama. Unde dicit. Erat enim ignotus facie ecclesijs iudee que erant in christo. id est in fide christi. 2. Cor. 6. Sicut qui ignoti et cogniti. Unde patet quod ecclesie iudee non docuerunt me. Tantum enim auditum habebat. s. de me per famam: quoniam qui persequabatur nos etc. Tertio quomodo approbatus est ab eis: quod in me glorificabant deum. id est in mea conversione magnificum probabant qui gratia sua me conuertit. Esa. 43. Glorificabit me bestia etc. **CAP. II.**

Deinde post annos quattuordecim iterum ascendi hierosolimam cum barnaba assumpto et tito. Ascendi autem semper reuelationem et contuli eum illis euangelium quod predicabo in gentes

ribus. Secorsum autem his qui videbantur aliquid esse: ne forte in vacuum currem aut cucurrissem. Sed neque titus qui mecum erat cum esset gentilis compulsus est circumcidi. sed propter subintroductos falsos fratres: qui subito iterum explorare libertatem nostram quam habemus in christo iesu: ut nos in seruitutem redigeret. quibus neque ad horam cessimus subiectioni: ut veritas euangelij permaneat apud vos.

Postquam apostolus in precedenti capitulo comedauit auctoritatem euangelice doctrine secundum seipsum. nunc in isto capitulo commedit ipsam ex parte aliorum apostolorum et sua simul. Et circiter hoc duo facit. Primo commedit auctoritatem suae doctrine ex approbatione aliorum apostolorum. Secundo ex exemplo sui et aliorum apostolorum ibi. (Nos natura indei non ex gentibus etc.) Circa primum duo facit. Primo ostendit quod alij apostoli approbauerunt suam doctrinam. Secundo ostendit quod libere reprehendit alios apostolos in his que contrarium suae doctrine dicebant ibi. (Cum venisset petrus etc.) Circa primum duo facit. Primum agit de collatione quam habuit cum apostolis. Secundo insinuat quod inde secutum sit ibi. (Sed neque titus etc.) Circa primum duo facit. Primum ponit circumstantias ipsius collationis. Secundo ponit ipsam collationem ibi. (Et contuli cum illis etc.) Quartum ad primum tangit quattuor circumstantias. scilicet tempus locum testes et motum ipsius. Describit autem tempus. cum dicit. (Deinde post annos quattuordecim.) (Sed contra est: quod apostolus fuit conuersus primo anno post passionem christi. Et post tres iuit in hierusalem et sic sunt quattuor: hic dicit post annos quattuordecim iterum iuit in hierusalem: et sic fuit decem et octo. Et tunc iuenit petrum in hierusalem. Et hoc non potest esse: quod petrus sedit in antiochia septem annis. in Roma vero viginti quatuor annis. Et sic decem et octo et septem sunt viginti quatuor anni antequam iret romam: et romae mortuus est viginti quatuor annis. Ergo uixisset petrus post passionem christi quinquaginta annis: quod est falsum: quod quadragesimo anno a passione christi passus est petrus romae ut in hystoria habet quod fuit tempore neronis. (Respondeo. dicendum quod cum dicitur. deinde etc. non est intelligendum quod post tres annos iterum elapsi sint quattuordecim anni antequam iret in hierusalem: sed quod anno quartodecimo suae conuersionis iterum ascendit: nec sunt addendi supra istos quattuordecim septem anni quibus petrus rexit ecclesiam antiochenam: quia ante istos annos incepit regere: cum antiochia sit prope hierusalem: potuit esse ut aliquando petrus iuisset in hierusalem: et tunc paulus inuenit eum ibi. Et sic colligitur ex hystoria quod post annos quattuordecim petrus venit romam: tempore claudij imperatoris et existens ibi viginti quatuor annis compleuit numerum trigintanoue annorum et mortuus est quadragesimo anno post passionem domini. Dicit autem signat quattuordecim: ut ostendat quod non indigebat apostolorum instructione si quattuordecim annis fuit sine eis.)

Locum vero describit cum dicit. (Hierosolymam.) Et dicit ascendit quod in alto posita est. Ascendit autem hierosolymam: ut ostendat se recedere cum propheta quod dicit. Esa. 2. De syo exibit lex etc.)

Testes describit cum dicit. (Cum barnaba assumpto tito.) Barnabas iudeus erat titus vero gentilis. Cum eis ergo ascendit. ut haberet testes suae doctrine. Et ut in nullam partem suae iudeorum suae gentilius ostendat se declinare. Deutr. 17. In ore duorum vel trium stat omne verbum.

Motum autem describit cum dicit. (Secundum reuelationem dei.) i. deo reuelante et precipiente sibi quod ascenderet in hierusalem. Ex quo colligi potest quod omnes actus apostolorum et motus fuerunt secundum instinctum spiritus sancti. Job. 37. Nubes spargunt lumen suum etc.

Consequenter cum dicit. (Et contuli etc.) Agit de ipsa collatione. ubi tria facit. Primum manifestat maiorem suam quam contulit. Secundo personas cum quibus contulit. Et tertium causam propter quam contulit. Ad deum quod contulit fuit euangelium. Et ideo dicit. Contuli cum illis euangelium dei etc. personarum quibus contulit: sunt maiores et excellentiores iterum apostolos dicentes. (Secorsum autem cum his etc.) Sed causa utilitas et necessaria. scilicet inuacuam etc. Quartum ad primum dicit. Ascendi hierosolymam ubi contuli cum illis tanquam cum amicis et paribus euangelium quod predicauit in gentibus. non ut adiscerem: quod iam doctus eram a christo: non ut certificarer: quod sic certus sum quod si angelus diceret contrarium non crederem: ut patet supra primo capitulo. Sed contuli propter duo. scilicet ad insinuandam unitatem doctrine mee cum doctrina aliorum apostolorum. prout Cor. 1. Idipsum dicatis oes etc. Contulit ergo cum eis quasi idem uerbum cum eis: sed non partes habuit. Item ad uitandum calumniam aliorum. Aplos. 18. quod non fuerat conuersatus cum christo nec edoctus ab apostolis: sed statim post conuersionem suam incepit predicare: et quod erat odio factus iudeis: et spualiter de uocatione gentium: et quod non debebat suari legalia. Sic ergo contulit euangelium. Sed cum quibus hoc fecerit ostendit subdeus. Secorsum autem his etc. Quasi dicat. Non cum oibus: sed cum his qui erant iterum alios alicuius auctoritatis et momenti. scilicet cum petro iacobo et iohanne: et alijs magnis. Eccl. 9. Luz sapietibus et prudentibus tracta etc. Sed secorsum etc. non quod turpia uel falsa cum eis tractaret ac conferret sicuti heretici faciunt: sed quod sciebat ibi esse iudeos calumniantes propterea quod de legalibus docuerat. Et ideo ne uitas pateret calumnie cum illis secorsum contulit quod non caluniantem. puer. 25. Lamentum tuum tracta cum amico tuo. et secretum extraneo ne reueles etc. Eccl. 11. fiallici. 8. Lora extraneo ne facias consilium etc. Sic ergo patet et maiorem collationem et personam. (Segitur causa quod fuit. scilicet ne in uacuum currem aut cucurrissem. i. ne reputarer predicasse inutiliter. Uocat autem predicationem suam cursum propter uelocitatem suae doctrine: quod in modico tempore a hierusalem usque in ylericum et usque in hispaniam predicauit euangelium. Unus posset dici de eo illud ps. Uelociter currit fimo eius. et 2. Thessal. 3. Fratres orate pro nobis: ut fimo domini currat etc.) Sed nunquam dubitabat quod in uacuum curreret. (Dicitur enim quod sibi non dubitabat: sed illis quibus predicauerat: quod nisi ab illis firmiter teneret suam doctrinam contra ad illos inuacuam cucurrisset. et ideo uoluit conferre cum eis. ut dum scirent auditores quod doctrina sua concordaret cum doctrina aliorum apostolorum et approbarent ab eis firmiter eius doctrinam teneret: et contra ad eos non in uacuum curreret prout Cor. 9. Ego sic curro non quasi in incertum.)

Consequenter cum dicit. (Sed neque titus etc.) Ostendit quod secutum sit ex collatione cum apostolis hita. Et ponit tria quae ideo secuta sunt. scilicet quod a sua sententia non recessit: et quod suae doctrine nihil superaddidit fuit ibi. (Ab his autem quae videbant etc.) Tertio quod sua doctrina approbata est ibi. (Sed et cum uiderent etc.) Circa primum duo facit. Primum ostendit quod non recessit a sua sententia in quodam particulari. Secundo ostendit quod et in nullo alio recessit ab ea ibi. (Sed propter introductos etc.) Dicit ergo. Dico quod ita contuli cum eis de doctrina euangelij quod ex hoc secutum est quod doctrina mea et sententia firma permansit. scilicet de legalibus non obstruendis. scilicet quod gentiles non cogentur ad seruandum legalia: item quod neque titus qui mecum erat: cum esset et gentilis compulsum est circumcidi: sed susceptus est ab apostolis in societate icircumcissus. Unus tunc data est sententia ab apostolis de legalibus non obstruendis: sicut habet Act. 15. Redit autem quod post passionem christi non debet seruari legalia assignata a chrysolomo talis. Manifestum est enim. quod istum quod fit de aliquo promissione seu federe tenet tamen quousque compleat fedus et promissio: quibus completis istum predictum in hoc non tenet. Circumcissio autem est quodammodo istum promissionis et federis iterum dei et fideles homines. unde abraam accepit circumcissionem in signum promissionis: ut dicit Gen. 17. Et quod christi pacta passione soluta fuit promissio et completum fedus. ideo post passionem non tenet nec ualere circumcissionem. Sic ergo patet quod non recessit a sententia sua in hoc quod promitteret circumcidi titum.

Ad galathas

Cōsequēter ostēdit q̄ in nullo alio etiā recessit ab ea cuz dicit. (Sed p̄pter subintroductos rē.) Littera autē ista est diuersa in diuersis r̄ obscura. r̄ legī sic. Tu dicis q̄ nō p̄misi circūcidi titū: sed quare nō permisi? Nōne alibi p̄misi Thimotheū: sicut legī Act. 16. Ad hoc potest sic respōdere apls. qz tūc tēporis quādo thimotheus fuit circūcīsus. idifferēs erat circūcīso. Utrū. s. seruare vel non: s̄ modo cū agerēt de tito erat specialis questio de circūcīfione quā ego dicebā nō debere seruari. Unde si p̄misi sem eū circūcidi egomet diffiniuissem q̄nēs r̄ fuisset tractum in cōtrariū v̄pote iā determinatā. Et iō dicit. Dico q̄ nō solū nō p̄misi ip̄m circūcidi ab illis q̄bus neq; ad horā cessim⁹ subōni. s. vt gētes subderent legi. Et hoc p̄pter subintroductos a dyabolo vel a phariseis falsos fratres. q̄ se fingunt amicos. z. 1. Cor. 12. Periculū in falsis fratribus. Qui. s. fratres falsi subintroierūt in locū vbi erāt apls: latēter explorare. i. ad explorādūz libertatē n̄ram a peccato r̄ lege. z. 1. Cor. 3. Ubi sp̄s dñi: ibi libertas. Ro. 8. Nō enī accipietis sp̄m fuitutis rē. ifra. 4. Ut eos qui sub lege erant redimeret. Quā. s. libertatē habemus in x̄po iesu. p̄ fides x̄pi. ifra. 4. Nō estis ancille filij sed libere. Et ad hoc subintroierunt vt in seruitutē legis r̄ carnaliū obseruariū redigerēt sicut ante passionē x̄pi quod nō est faciēdū: qz fundamētū aliud nemo potest ponere rē. p. 1. Cor. 3. Et hoc vt veritas euāgely p̄maneat apud vos. Quasi dicat. In nullo cessimus eis p̄pter hoc ne. s. occasiōē daremus eis qui sine circūcīfōe dicebāt vos nō posse saluari. qd̄ est contra veritatē euāgely qd̄ p̄dicauit vobis. Ambz. aut aliter legit Scdm̄ p̄missa enī habet q̄ ideo ad horā nō cessit p̄pter subintroductos. Ex quo seq̄tur q̄ nisi fuissent subintroduciti falsi fratres cessisset eis de legalīū obseruatōe. Et ideo p̄pter hoc nō fuit qz p̄pter hoc nō cessisset eis: sed propter ipsaz veritatē. Ideo dicit Ambro. q̄ littera est falsa r̄ sup̄fuit ibi neq;. Unde vult q̄ nō sit ibi neq;. Et tūc ē sensus Nō p̄misi circūcidi titū: s̄ thimotheū p̄misi circūcidi p̄pter subintroductos falsos fr̄es in loco vbi eraz cuz thimotheo r̄ alys q̄ subintroierūt rē. Qd̄ cū facere nequiuissent pplm̄ in seditiōē cōtra nos icitare moliebant. Quibus. s. falsis fratribus p̄pter hoc cessimus ad horā subōni in scō circūcīfionis: circūcīdēdo thimotheū vt veritas euāgely p̄maneat rē. que h̄z q̄ nec circūcīfio aliquid cōfert neq; p̄putiū: s̄ fides. Sicut autē sp̄alis causa quare thimotheus circūcīsus fuit r̄ nō titus: qz thimotheus fuit ex patre gētili r̄ matre iudea. titus vō ex vtroq; parēte gentili. Et sentētia apli erat q̄ q̄ ex aliquo parēte iudeo nati fuerāt circūcīderent. q̄ vō totalr̄ ex gētilib⁹ parētib⁹ nati eēt nullo mō debeāt circūcīdi. **Lectio.** II.

Ab his autem qui videbantur esse aliquid quales aliquādo fuerit nihil mea interest. Deus enim personā hominis non accipit. Abi enim qui videbantur esse aliquid nihil contulerunt: sed econtra cuz vidissent q̄ creditum est mihi euangelium p̄putij sicut r̄ petro circūcīfionis. qui enim operatus est petro in apostolatū circūcīfionis operatus est r̄ mihi inter gentes: r̄ cuz cognouissent gratiaz que data est mihi: iacobus r̄ cephas r̄ ioannes qui videbantur columne esse. dextrās dederūt mihi r̄ barnabe societatis: vt nos in gentes: ipsi autem in circūcīfione: tantum vt pauperum memores essemus. Quod

etiam sollicitus fui hoc ipsum facere.

Cōstēso q̄ apls in nullo recessit a snia sua in collatiōe p̄dicta. hic cōsequēter ostēdit q̄ nihil sue doctrine p̄ alios ap̄tos superadditū fuit. Et circa hoc duo facit. Primo enī describit conditionē ap̄toz: nihil ei addere valētū. Scdō p̄sequit̄ p̄positū ibi. (Mibi enī qui rē.) Cōditionē autēz illoz describit ex tribus. Primo ex auctoritate quā habebāt in ecclia que est magna. Et q̄tum ad hoc dicit. Ab his autē rē. littera defectiua est. Uñ d̄z sup̄pleri sic. Ab his autē. s. petro r̄ ioanne. Quasi dicat. Licet ad horā cesserim eis. nihil tñ accepi ab eis potestatis vel doctrine. Et si ab his nihil accepit: multo minus ab alijs. **S̄z** notādum est q̄ hoc q̄ dicit. Qui videbant aliquid eē. si hoc itelligat̄ s̄z gratiam dei que in ipsis erat. sic v̄p̄ ē q̄ fm̄ hāc magni erāt. qz quos iustificauit hos r̄ magnificauit. vt d̄r Ro. 8. Si vō itelligant̄ aliquid esse fm̄ seip̄os. sic falsus est: qz fm̄ hoc nihil erāt. Nam si fm̄ se aliquid eē viderent̄ semp̄ fuissent magni: qz qd̄ p̄ se inest semp̄ inest. Uñ cū nō fuerint semp̄ magni nō fm̄ se videbant̄ aliquid esse. Scdō describit̄ eoz cōditionē ex statu eoz ante cōuersiōēz quā habuerūt in synagoga. Et hūc statū caute ostēdit fuisse abiectū r̄ vilem. Unde dicit quales aliqui fuerāt: qz rustici pauperes ydeo r̄ sine litteris erāt. p. 1. Cor. 1. Nō multi sapientes fm̄ carnē rē. S̄z quales fuerint. nihil. i. nō mea interest. s. referre. Et h̄ forte itroduc̄ vt cōsiderātes statū quē illi huerūt in synagoga q̄ nlls h̄uit r̄ stat⁹ pauli q̄ magn⁹ fuit: māifeste coḡscat̄ q̄ paulus i snia q̄m̄ ad legalia sit eis p̄ferēd⁹. r̄ p̄fti cū paulus in statu ecclie x̄pi eis equaret̄. ita q̄ paulus eos in statu synagoge ante cōuersiōēz p̄cedebat in statu: post cōuersiōēz eis equalis erat. Uñ cū agebat̄ de synagoga magnis erat standū snie pauli q̄ alioz: s̄z cū de euangelio ageretur standū erat snie sue sicut snie alioz. Et sicut alij non erāt magni per legalia sed p̄ x̄pm: sic r̄ apls per x̄pm magnus erat in fide r̄ nō per legalia. Tertio describit̄ eoz cōditionē ex dīna electiōe. r̄ q̄tum ad hoc dicit. Deus enī p̄sonā rē. Quasi dicat. Ideo magni sunt: qz deus eos magnificauit nō attēdēs ad merita vel demerita eoz: s̄z ad ip̄m qd̄ facere itēdit. Et iō dicit. Deus p̄sonā hoīs nō accipit. i. nō cōsiderat magnā vel parūā. Sap. 6. Pusillū r̄ magnū ipse fec̄ rē. S̄z sine p̄sonaz acceptiōe ad salutē oēs vocat. nō ip̄tans illis delicta eoz. r̄ hoc quia trāsierunt. z. 1. Cor. 5. Uetera trāsierunt rē. ps. Nec memor ero nominū eorum rē. Et ideo dicit petrus. Act. 10. In vitate comperi q̄ non est p̄sonarum acceptio rē. **C**irca hoc sciēdum ē q̄ accipere p̄sonam proprie ē in aliquo negotio attēdere q̄si regulam ipsius negotij: conditionē p̄sonē nihil faciētē ad negociū. puta. cū ideo do beneficiū alicui: qz est nobilis siue pulcher. Nobilitas enī seu pulchritudo nil facit ad hoc q̄ habeat bñficiū. Si vō cōditio p̄sonē facit ad negociū sic cōsiderādo illā cōditionē in facto illo nō accipio p̄sonā sicut si ideo do bñficiū alicui: qz bonus est r̄ bñ defuit ecclie: qz bñ litteratus r̄ honestus: nō sum acceptoz p̄sonē. Nil ḡ est proprie accipere p̄sonam q̄ cōsiderare cōditionē p̄sonē nil faciētē ad negociū. Cum ḡ deus in opibus suis r̄ bñficijs nihil p̄existēs ex parte creature respiciat: qz ipsuz qd̄ est creature est effect⁹ sue electiōis: s̄z respiciat solū q̄si p̄ regula bñplacitū volūtatis sue fm̄ quā oia opatur r̄ nō fm̄ aliquā cōditionē p̄sonē. vt dicitur Eph. 4. Manifestū est q̄ nō accipit p̄sonā hominis.

Cōsequēter descripta cōditioe illoz ostēdit p̄positū. scz q̄ nil ei addere potuerūt. Et iō dicit. Mibi autē q̄ videbant aliquid eē nihil contulerūt. Quasi. d. Licet eēt magne auctoritatis: tñ nil addiderūt doctrine mee nec pr̄ati: quia sicut supra dictuz est neq; ab homine accepi euangeliuz neq; p̄ hominē didici. Glo. autem. liter legi. Quales aliquando

fuerunt etc. Quasi dicat. Nō p̄tinet ad me referre statū eoz ante cōuersionē: quales. s. fuerunt: qz hoc nihil refert cū ego fuerim ipsi? ecclie etiā p̄secutor: et tām d̄s elegit me et magnificauit. et hoc qz d̄s p̄sonā hoīs nō etc.

¶ Cōsequēter cū dicit. (S̄z ecōtra cū vidissent etc.) Ostendit quō eius snia sit approbata ab apl̄s. Et circa hoc tria facit. P̄mo ponit causāz approbatiōis. Sc̄do insinuat ipsaz approbationē ibi. (Jacob⁹ et cephas etc.) Tertio addit q̄ndam cōditionē approbationi interpositā ibi. (Tm̄ vt pauperes etc.) Causaz aut̄ approbationis ponit duplices q̄ mouit apostolos approbare sniam apostoli. s. p̄dicatiōis offiij apostolo iniunctū a x̄po: et effc̄m̄ iniuncti officij ibi. (Et cū cognouissent etc.) Circa p̄mū p̄mo ponit officij iniunctū qd̄ mouit eos ad approbādum. Sc̄do officij manifestationēz ibi. (Qui enī operatus est etc.) Dicit ergo. Dico q̄ illi qui videbātur aliquid esse nihil mihi cōtulerūt: s̄z potius contra opinionē aduersariōz qui ascēderāt extra me in hierusalē ad apostolos pro ipsa q̄one: me ipsi apostoli approbauerūt: et hoc cum vidissent q̄ creditū est mihi euāgelium: id est officij p̄dicatiōis p̄p̄tū. i. iniunctū in circūcisiōis. s. gentilibus. Jere. 9. Omnes gētes habēt p̄p̄tū. omnis autē domus etc. Sicut et petro cōmissa est auctoritas: vt p̄dicaret iudeis tantū et paulus gētibz: s̄z postmodū et petrus p̄dicauit gētibz et paulus iudeis. S̄z qz aliquis posset dicere. vnde cōstat nobis q̄ tibi sit cōmissum euāgelium in gētibz: ideo interponēs dicit q̄ p̄opationes c̄bz st̄i. Sicut enī p̄z q̄ petrus accepit euāgelium a x̄po p̄pter mirabilia que x̄ps fecit per eum: ita p̄z ego ab ipso accēpi propter miracula que x̄ps operatus est et opatur in me. Et ideo dicit. Qui opatus est petro etc. i. qui petrum fecit apostolū in iudea. s. x̄ps: ipse me fecit apostolū in gētibz. Et hec est causa que mouet eos. S̄z qz nō sufficit iniunctio et auctoritas p̄dicandi nisi homo p̄ bonā sciam et discretā eloquētiā ipsam exequatur: et p̄ bonā vitā cōmēdet: ideo addit vsūm sue auctoritatis seu officij effectū dicens. Et cū cognouissent gratiā dei etc. Et est littera suspensiuā. i. cū vidissent q̄ gratiosa et fructuosa eēt p̄dicatio mea: tūc Jacobus et cephas et iohannes etc. In quo notat̄ approbatio seu societas facta cū eis et paulo. Et p̄mo ponunt p̄sonē inter quas facta est societas que sunt iacob⁹ et cephas. i. petrus et iohānes. Et p̄mittitur iacob⁹: qz erat episcopus hierosolymoz. vbi hec facta sunt. Iohānes autē: iste fuit iohānes euāgelista qui nō deseruit iudeā vsq̄ ad tempus vespasiani. qui videbantur colūne esse. Metaphorice dicit̄ hoc. i. sustentatio totius ecclie. Sicut enī totū edificij sustentatur p̄ colūnas: ita p̄ istos tota ecclia iudeoz sustentabatur et regebatur. Et de istis colūnis dicit̄ in ps̄. Ego cōfirmāui colūnas ei⁹. i. apostolos ecclie. Cantico. 5. Crura illius colūne marmoree que fundate sunt super bases aureas. Isti. s. ex vna parte dederūt dexterās societatis. i. cōsenserunt in societatez mihi et barnabē. In quo designāt̄ p̄sonē ex alia pte. p̄ hoc autē q̄ dederūt sibi dexterās significat̄ q̄ p̄ manus se acceperūt in signū cōiunctiōis et vnitatē opinionis. Sc̄do ostēdit̄ societatis tenor seu cōditio eū dicit. Ut nos in gētes: ipsi autē in circūcisiōnez. s. p̄dicarēt. Quasi dicat. Facta fuit inter nos cōiunctio et vniō: ita tñ q̄ sic oēs fideles obediūt petro i circūcisiōe. i. in ecclia iudeoz fidelium: ita oēs gētiles q̄ uersi fuerūt ad x̄p̄s obediēt barnabē et paulo. hoc tñ apposito vt nos essemus memores pauperū x̄pi qui. s. viderāt omnia bona sua et p̄ciuz eoz ad pedes apostolorū posuerant p̄pter x̄p̄m pauperes effecti. Quod qdē sollicitus sui hoc idē facere nō minus affectus q̄ ipsi ordinauerūt: sic apparet. Ro. 15. et p̄. 1. Cor. 6. et 2. Cor. 8. et 9. Rō autē quare cōsuetudo p̄mitte ecclie de venditione possessionū seruabat̄ in ecclia ex circūcisiōe et nō in ecclia

ex gētibz hec est: qz fideles iudei cōgregati erāt in hierusalē et in iudea que destrueda in breui a Romanis erat vt postmodū rei p̄bauit euentus. Et iō voluit d̄s vt ibi possessiones nō refuarent̄ vbi p̄māsurū nō erāt. Ecclia vō gētiū firmāda erat et augēda. Et iō vsilio sp̄s̄ factū est vt in ea possessiones nō viderent̄. ¶ Lec. III.

¶ Cū autem venisset Petrus antiochiam in faciem ei restiti: quia reprehensibilis erat. Prius enim q̄ venirent quidam a iacobo cum gentibus edebat. Cum autem venissent subtrahere et segregabat se: timens eos qui ex circūcisiōe erant: et simulationi eius cōsenserunt ceteri iudei: ita vt et barnabas duceretur ab eis in illam simulationem: sed cum vidissem q̄ nō recte ambularent ad veritatem euāgelij. Dixi cepe coram omnibus. Si tu cum iudeis sis: gētiliter viuis et nō iudaice: quomodo gentes cogis iudicare?

¶ Supra apostolus ostēdit q̄ ipse nil vtilitatis accepit ex collatiōe habita cum dictis apostolis. hic vero ostēdit q̄ ipse alijs profuit. Et p̄mo ostēdit quomodo profuit petro in corrigēdo eum. Secundo manifestat ea que dixit ibi. (Prius enī q̄ veniret etc.) Dicit ergo. Vere ipsi mihi nihil cōtulerunt: s̄z ego potius cōtuli eis: et sp̄aliter petro: qz cum venisset petrus antiochiam vbi erat ecclia gētiū ego restiti ei in faciem. i. manifeste. Ecclie. 4. Ne reueraris p̄ximū in casu suo: ne retineas verbum etc. Vel in faciem. id est nō in occulto tanq̄ detrahēs et timēs: s̄z publice et vt par ei. Leui. 19. Nō oderis frēm tuū in corde tuo: s̄z publice argue eum etc. Et hoc ideo quia reprehensibilis erat. ¶ S̄z contra quia hoc fuit post acceptam gratiā spiritus sancti: sed post gratiā spiritus sancti nullo modo peccauerunt apostoli. ¶ Respōdeo. dicēdum est q̄ post gratiā spiritus sancti nullo modo peccauerunt mortāl̄ apostoli: et hoc donum habuerunt per potētiam diuinā que eos cōfirmauerat. ps̄. Ego cōfirmāui colūnas eius etc. Peccauerunt tamē veniāl̄: et hoc fuit eis ex fragilitate humana. p̄. Joā. p̄. Si dixerimus: quia peccatum nō habemus: sc̄z veniale. ipsi nos seducimus etc. Qu vero dicitur in glo. Restiti ei tanq̄ par. Dicēdum est q̄ apostolus fuit par petro in exercitiōe auctoritatis: nō in auctoritate regiminis. Ex p̄dictis ergo habemus exemplum. p̄lati quidem humilitatis: vt nō dedignēt̄ a minoribus et subditis corrigi: subditi vero exemplum celi et libertatis vt nō vereant̄ p̄latos corrigere p̄sertim si crimen est publicum et in periculum multitudinis vergat.

¶ Cōsequēter autē cum dicit. (Priusq̄ veniret etc.) Manifestat ea que dixit. Et p̄mo hoc quod dixit euz reprehensibilem esse. Secundo vero hoc quod dixit petrum reprehendisse ibi. (Sed cum vidissem etc.) Circa p̄mū tria facit. P̄mo ostēdit quid petrus sentiebat. Secundo quid faciebat ibi. (Cum autē venisset etc.) Tertio quid inde sequebatur ibi. (Et simulationi eius etc.) Dicit ergo circa p̄mū q̄ petrus sentiebat legalia nō esse seruanda. Et hoc factū ostēdebat: quia priusq̄ venirent quidam iudei: scilicet zelantes p̄ legalibus a iacobo hierosolymitane ecclie episcopo. edebat: scilicet petrus cum gentibus. id est indifferenter utebatur cibis gentiliū. et hoc faciebat: ex instinctu spiritus sancti: q̄ dixerat ei. Quod deus sanctificauit tunc commune dixeris. vt habetur Actū. 10. Ut ipse ibidem dixit iudeis. qui contra eum insurrexerunt: quia cum in

Ad galathas

circūcisus comedisset quasi rationem reddēs. Quid autēz faciebat ostēdit dicēs: q̄ cū erat cū iudeis subtrahēbat se a consortio fidelium qui fuerant ex gentibus: adherēs iudeis tantum: et congregans se cū eis. Et ideo dicit. Cū autēz venissent. s. a iudea subtrahēbat se Petrus a gentibus conuersis: et segregabat se ab eis. Et hoc ideo: quia erat timens eos qui ex circūcisione erāt. i. iudeos. non quidem timore humano siue mūdano: sed timore charitatis: ne. s. scandalizārētur: sicut dicitur in Hlo. Et ideo factus est iudeis tanq̄ iudeus: simulans se cum infirmis idez sentire: s̄z tamē inordinate timebat: q̄z veritas nunq̄ dimittēda est p̄pter timorem scandali. Quid autē ex hac simulatione sequēbatur subdit dicēs: q̄ simulationi eius. s. petri cōsenserunt ceteri iudei qui erant antiochie discernētes cibos et segregantes se a gentibus: cum tamē ante simulationē h̄s hoc nō fecissent. Et nō solum illi cōsenserunt petro: sed ita fuit illa simulatio in cordibus fidelium: vt etiā barnabas qui mecum erat doctor gentium et cōtrarium fecerat et ducerat duceretur ab eis in simulationē subtrahens se ab eis scilicet gentibus. Et hoc ideo: quia s̄m q̄ dicitur Eccl. io. Qualis est rector ciuitatis rē. Et ibidez. Secunduz iudicem populi. rē.

Cōsequēter cum dicit. (Sed cūz vidissem rē.) Manifestat ea que dixerat de reprehensione pauli qua petrus reprehēdit. Et circa hoc tria facit. Primo ponit causas reprehensionis. Secūdo reprehēdēdi modū. Tertio reprehensionis verba. Occasio autē reprehensionis est nō leuis: sed iusta et vtilis: scilicet periculus euangelice veritatis. Et id dicit. Sic petrus reprehēnsibilis erat: sed ego solus cūz vidisēz q̄ nō recte ambulārēt illi qui sic faciebāt ad veritatem euangelij. quia per hoc peribat veritas si cogērentur gētes seruare legalia: vt infra patebit. Quod autē recte nō ambulārēt ideo est: q̄z veritas maxime vbi periculus iminet d̄z publice p̄dicari: nec fieri cōtrariuz p̄pter scandaluz aliorū. Matt. io. Quod dico vobis in tenebris dicite in lumine. Mat. 26. Semita iusti recta est: rectus callis iusti ad ambulandū. Modus autē reprehēdēdi fuit conueniens quia publicus et manifestus. Unde dicit. Dixi cephe. id est petro coraz omnibus: quia simulatio illa in piculum oīuz erat. p̄ Thimo. 5. Peccatus coraz omnibus argue. Quod intelligēdus est de peccatis manifestis et nō de occultis: in quibus d̄z fuari ordo fraterne correctiois. Cuiusmodi autem verba apostolus dixerit petro cum euz reprehēderet subdit dicēs. Si tu iudeus cum sis rē. Quasi dicat. O petre: si tu cum iudeus sis natione et genere gētiliter et nō iudaice viuas: id est gētiuz et nō iudeoz rituz seruas cūz scias et sentias discretionē ciboz nihil cōferre. quomodo cogis gētes nō quidez imperio s̄z tue cōuersionis exemplo iudicare. Et dicit cogis: quia s̄m q̄ leo papa dicit. Valido ra sunt exēpla q̄z verba. In hoc ergo paulus reprehēdit petrum q̄ cūz ipse eēt instructus a deo cum iudaice non viuere ne cibos discerneret. Actuz. io. Quod deus sanctificauit tu ne cōe dixeris. Ipse cōtrariuz simulabat. **C** Sciendum est autem q̄ occasione istoz verboz non parua conuersionis est orta iter hieronymuz et augustinus. Et s̄m q̄ ex eoz v̄bis aperte colligitur: in quattuor discordare videntur. **C** Et p̄ in tempore eoz quādo scilicet seruari debuerunt. Nam hieronymus duo tempora distinguit. vnū ante passionē christi: aliud post passionē. Vult ergo hieronymus q̄ legalia ante passionē christi viuā erant: id est habētia virtutē suam. inq̄tum scilicet p̄ circūcisionem tollēbatur peccatus originale et p̄ sacrificia et hostias placabatur deus. Sed post passionē nō solum dicit ea non fuisse viuā vel mortua: s̄z quod pl̄s est ea fuisse mortifera. et q̄ quicūq̄ post passionē christi ea seruauit peccauit mortaliter. Au-

gustinus vero distinguit tria tempora. Unum tēpus ante passionē christi et concordans cūz hieronymo dicit isto tēpore legalia viuā fuisse. Aliud tempus est post passionem christi imēdiatē ante grām diuulgatāz sicut tempus apostoloruz in p̄ncipio: in quo tempore dicit Augustinus legalia mortua fuisse: s̄z tamē non mortifera iudeis cōuersis: dummodo ipa seruātes spem in eis nō ponerēt: ita q̄ etiā ipsi iudei ea seruantes tunc non peccarent. Si vero in eis spem posuissent quicūq̄ conuersi ea seruantes peccassent mortaliter: quia si posuissent in eis spēs quasi essent necessaria ad salutēz q̄tum in eis erat euacuassent gratiaz christi. Aliud tempus dicit esse post veritatem et gratiaz christi diuulgatāz. et in isto tempore dicit ea mortua et mortifera omnibus ea seruātibz. Ratio autē dictoz est: quia si iudei statim post conuersionē fuissent prohibiti ab obseruatiōe legalium: visum fuisset eos pari passu ambulare cum ydolatriis: qui statim ab ydoloruz cultura prohibebantur et legalia nō fuisse bona sicut nec ydolatria. Et ideo instinctu spiritus sancti p̄missuz est: vt legalia modico tempore seruāretur ea itentione que dicta est. vt per hoc ostēderetur legalia tunc bona fuisse. Unde dicit Augustinus q̄ per hoc ostēdebatur q̄ mater synagoga cum honore deducēda ad tumuluz erat. dum non statim post passionē christi legalia prohibita sunt. Quicūq̄ vero nō eo modo ipa seruaret non honoraret matrem synagogam: s̄z eam extumularēt. **C** Secūdo discordat predicti Hieronymus et Augustinus de obseruatione legalium q̄tum ad ipsos apostolos. Hieronymus enīz dicit q̄ apostoli nunq̄ seruabant legalia sed simulauerūt se suare vt vitārēt scandaluz fidelium: qui fuerant ex circūcisione. Et hoc quidez modo dicit simulasse paulum: quando p̄soluit votum in templo hierosolymitano. vt habetur Act. 21. Quādo circūcidit thimotheuz. vt habetur Act. 16. Et quando a Jacobo monitus quedam legalia suscepit. vt habetur Act. 15. Et hoc quidez faciētes non deludebant alios: quia faciebant hoc non inuēdētes legalia seruare: s̄z p̄pter alias causas: sicut q̄ gescebant in sabbato non propter obseruantiā legis s̄z propter quietē. Itē abstinebant ab immundis s̄m legē nō p̄pter obseruantiā legis: s̄z p̄pter alias causas: vt pote propter abhominatiōē et aliquid h̄s. Augustinus vero dicit q̄ apostoli seruabant ipa legalia: et hoc intēdētes: s̄z tamen non ponētes in eis spem quasi eēt necessaria ad salutēz. Et hoc quidez licebat eis: quia fuerunt ex iudeis. Ita tamē q̄ hec seruāret ante gratiam diuulgatāz. vnde sicut eo tēpore alij iudei conuersi sine piculo seruare poterant absq̄ q̄ in eis spem ponerēt ita et ipsi. **C** 3° discordant de peccato petri. Nam Hieronymus dicit in simulatione p̄dicta petrum non peccasse. quia hoc ex charitate fecit: et non ex aliquo timore mūdano: vt dictum est. Augustinus vero dicit eum peccasse venialiter: tamen hoc propter indiscretionē: quam habuit nimis inherēdo huic parti: scilicet iudeoz ad vitandum eoz scandalum. Et validius argumētum augustini contra Hieronymuz est: quia Hieronymus adducit pro se septem doctores quozum quattuor scilicet laudicēsem. alexandrum. origenē et didimum excludit Augustinus vt pote de heresi ifames. Alijs vero tribus opponit tres quos pro se et pro sua opinione habet. sc̄z Ambrosium. Lyprianuz: et ipsuz Pauluz qui manifeste dicit q̄ reprehēnsibilis erat Petrus. Si ergo nephas est dicere in scriptura sacra aliq̄ falsum contineri non erit phas dicere Petrum reprehēnsibile nō fuisse. Et propter hoc verior est opinio et sententia Augustini: quia cum dicitis apostoli magis concordat. **C** Quarto discordat in reprehēsiōe Pauli. Nam Hieronymus dicit q̄ Paulus vere non reprehēdit Petrum: sed simulatorie sicut et Petrus simula-

torie legalia seruabat. vt. s. petrus nolens scandalizare iudeos simulabat se legalia seruare: ita paulus vt nō scādalizaret gentes ostendit sibi displicere qđ petrus faciebat & simulatorie euz reprehēdit: faciētes hoc quasi ex dicto vt vtriusq; fidelib; sibi subditis puiderent. Augustinus vō dicit sicut petrū vere seruasse legalia: ita dicit paulus eum vere reprehēdisse & nō simulatorie. Sed & petrus qđ seruando peccauit. qz inde erat scandaluz apud gentiles a quibus se subtrahēbat. Paulus vero non peccauit reprehēdendo: quia ex eius reprehensione nullum scandalum sequebatur.

Lectio.

III.

Nos natura iudei & nō ex gentib; peccatores. Scientes autem qđ nō iustificatur homo ex operibus legis nisi p fidem iesu christi: & nos in christo iesu credim; vt iustificemur ex fide christi & non ex operibus legis. Propter qđ ex operib; legis nō iustificatur omnis caro.

Supra ostēdit veritatem doctrine apostolice predicate per eu ex auctoritate alioz apostolor; hic ostēdit idē ex eorum cōuersatione & exēplo. Et circa hoc duo facit. Primo ostēdit ppositum p apostolor; cōuersationē. Secūdo aduersantium obiectionē ibi. (Quia si querētes iustificare rē.) Circa primū tria facit. Primo premitit apostolor; cōditionem. Secūdo insinuat eoz cōuersationē ibi. (Sciētes autē qđ nō iustificatur rē.) Tertio infert itentā sñē ibi. (Propter qđ ex operibus legis rē.) Cōditio autē apostolor; & ēt ipsius Pauli hec ē: qđ fm nālem originem ex iudeis pcesserunt. Et hoc est qđ dicit. Nos. s. ego & apostoli alij sumus natura. i. nāli origine iudei non proseliti. 2. corinthioz. ii. Debrei sunt & ego rē. Et hec ē magna laus: qz vt dī Joā. 4. Salus ex iudeis est. Et non ex gentibus peccatores. idest nō sumus peccatores vt gētes ydolatre & imunde. (S; cōtra est qđ dicitur p Joānis. i. Si dixerim; qm peccatus nō habemus rē. qđ iudei sunt peccatores. Respondeo. dicendum est qđ aliud est peccantē esse aliud peccatorē. Nā primuz denominat actuz: 2. vero pmpitudinem siue habitum ad peccādum. Unde scriptura iniquos & grauib; peccatozum sarcinis oneratos peccatozes appellare cōsuevit. Iudei ergo ppter legem superbientes: quasi per eoz coerciti a peccatis: gentes q sine freno legis erant & ad peccandum prone peccatores vocabant. Ephe. 4. Nō circūferamur oivento doctrine rē. Cū g dicat apostolus: nō ex gentibus peccatozes: exponitur. i. nō sumus de numero peccatoz q sunt inter gentes rē.

Consequenter cum dicit. (Scientes autē qđ nō iustificat homo rē.) ponit apostolor; cōuersationē. que qdem nō est in legalibus: s; i fide xpi. Et circa h duo facit. Primo exprimit rōnem apostolice cōuersatiōis. Secūdo ponit ipaz apostolicam cōuersationē ibi. (Et nos in xpo rē.) Erat g apostolica cōuersatio in fide & nō i legalibus. Cuius ratio ē qz licet fuerimus iudei nā & i legalib; nutriti: tñ sciētes p certo qđ nō iustificat homo ex operib; legis. idest p opera legalia nisi p fidem iesu xpi. ideo deserētes illam: cōuersamur in preceptis fidei. Ro. 3. Arbitramur eniz hominem iustificari p fidem sine operib; legis. Act. 4. Nō est aliud nomē rē. (Sed s. Ro. eni. 2. dr. Nō enim auditores legis iusti sunt apud deū. s; factores legis iustificabunt rē. Videf ergo qđ ex operib; legis iustificet hō. Rūdeo dicēdus est qđ iustificari pōt dupliciter accipi. s. iusticiā exequi & iustum fieri. Primo autē modo homo iustificat q opera iusticie facit. Nō aut iustus fit aliquis nisi a deo p gratiaz Sciēdum est ergo qđ opera legis quedam erant moralia:

quedam vero cerimonialia. Moralīa autē licet dntinerentur in lege: nō tñ poterant pprie dici opera legis cū ex nāli instinctu & ex lege nāli homo iducā ad illa. S; cerimonialia dicuntur pprie opera legis. Quantūcūq; ergo homo quo ad executionē iusticie ex moralibus iustificet: & etiā ex cerimonialibus: in q̄tum seruare ea est opus obediētie & ad mala ptineat. & sic accipit s; dictuz apostoli ad Ro. 2. Quantuz vero ad iustū fieri ex operib; legis nō iustificari homo p bec vř: qz sacramēta veteris legis nō pferebant gratiā. infra. 4. Cōuersi estis ad egena elemēta. idest gratiā nō cōferentia. neq; gratiā in se p̄tinētia. Sacramēta vero noue legis licet sint elementa materialia: non tamen sunt elementa egena. qz in se gratiam cōtinēt. Unde & iustificare possunt. Si q autē in veteri lege iusti erant nō erant iusti ex operibus legis. sed solū ex fide christi. que deus ppo suit ppiciatorē p fidē. vt dī. Ro. 3. Unde & ipsa sacramēta veteris legis nō fuerūt nisi quedā protestatiōes fidei xpi sicut & nostra sacramenta: sed differēter. qz illa sacramēta gratiam christi configurabant quasi futurā. nostra autem sacramenta pstant quasi cōtinētia gratiam presentem. Et ideo signāter dicit. qđ ex operibus legis nō iustificatur homo nisi per fidem iesu christi. qz & si olim aliqui seruantes opera legis iustificarentur. nō tamen hoc erat nisi per fidem iesu christi. Ex hac autem sciētia apostolor; quā habebant qđ iustificatio nō est per operationem legis: s; p fidem christi: concludit cōuersationē apostolor; eligentiuz fidem christi: & dimittentiuz opera legis. Unde sequitur. Et nos in christo iesu credimus. qz vt dicitur Act. 4. Non est aliud nomen datū rē. Unde sequitur. Ut iustificemur ex fide christi Ro. 5. Iustificati ergo ex fide rē. Et ne aliqs credat qđ simul cum lege christi opera legis iustificet subiungit. Et nō ex operibus legis. Roma. 3. Arbitramur eni iustificari hominem per fidem rē. Et ex hoc concludit pncipale intentum dicens qđ si apostoli qui sunt naturaliter iudei non querunt iustificari per opera legis: sed p fidē. qz nō iustificatur omnis caro ex operib; legis. nec homo potest iustificari per opera legis. Sumitur enim hic caro p homie. s. pars p toto. sicut Esa. 40. Videbit omnis caro salutare dei nostri. Dicens autem. Propter qđ rē. Cōcludit quasi a maiori. Magis enim videtur naturale qđ iudei p opera legis q̄ per fidem iustificarētur. sed hoc nō ē. Quare rē.

Lectio.

V.

Nod si querentes iustificari in christo inuenti sumus & ipsi peccatores: nunquid christus peccati minister ē? Absit. Si enim que destruxi itez reedifico: preuaricatorez me constituo.

Postq; apostolus ostendit per cōuersationem apostolorum legalia nō esse obseruanda qđ ipse dicebat. hic mouet questionem in contrarium. Et circa hoc tria facit. Primo mouet questionē. Secūdo soluit eā ibi. (Absit rē.) Tertio solutionem eius manifestat ibi. (Ego enim per legem rē.) Primo dupliciter potest exponi fm glosaz. Primo sic. Possēt enim aliquis dicere qđ apostoli deserētes legem: viuendo ad fidez christi peccassent. Sed ex h apostolus introducit quasi quoddam inconueniens. s. christū esse auctorem peccati: qđ homines ad suam fidem vocat. Et hoc est qđ dicit. Quia idest sed: si nos apostoli querentes iustificari in ipso. idest per ipsum. s. christum: inuenti sum; idest manifeste comprobamur & ipsi apostoli peccatores propter legis dimissionem: nunquid christus est minister peccati: idest introducens nos ad peccanduz qui nos a statu legis ad suam fidem vocauit. infra. 4. Factum sub lege vt eos qui sub lege erant redimeret. s. ab onere legis. Re-

Ad galathas

spondet apostolus. Absit. quia magis est minister iusticie. Roma. 5. Per vnius obedientiam iusti constituntur multi. p. Pe. z. Qui peccatum non fecit etc. Et qd christus non sit minister peccati abstrahes a lege veteri patet. quia si ego ipse que destruxi. s. superbiam gloriandam de lege: iterum edifico: volens redire ad gloriandam de lege: preuaricatore rem me ipsum constituo: resumens que destruxi. z. Pe. z. Lanis reuersus ad vomitum etc. Josue. z. Maledictus homo qui reedificauerit iericho. Dicit autem que destruxi non ipsam legem vt manichei volunt. qz lex sancta est. Ro. 7. Sed superbiam de lege: qua dicitur Ro. 10. Querentes suam iusticiam statuere etc. Siquis autem obiciat qd cum ipse olim destruxerit fidem christi preuaricatore se faciebat eam edificans. patet responsio. quia fidem christi conatus fuit quidem destruere. sed non preualuit propter veritatem. Act. 9. Quid me persequeris. durum est tibi etc. Sed superbia legis vana erat: et ideo destrui poterat. et reedificanda non erat. Secundo modo potest exponi vt qd dicit. Inuenti sumus et ipsi peccatores vt referatur non ad dimissionem legis sicut nunc expositum est. sed magis ad ipsas legis obseruantiam. Manifestum enim est qd quicumq; qrit. profitetur se non esse iustum: sed peccatorem. Est ergo sensus. Si nos querentes iustificari in christo: ex hoc ipso qd querimus iustificari inuenti sumus: id est ratione comprobamur et ipsi peccatores fuisse: propter hoc qd legem obseruabam: nunquid iesus christus minister peccati est. vt. s. mada uerit hoies post suam passionem legalia obseruare qd sine peccato fieri non potest. Et attendendum est qd hec expositio procedit secundum opinionem Hieronymi qd ponebat statim post passionem christi legalia fuisse mortifera. Tertio modo potest exponi vt qd dicit. Inuenti sumus et ipsi peccatores: pertineat qd ad status quo lex obseruabat. non tamen qd ipsi offenderet propter legis obseruantiam: sed propter legis defectum: que peccatus auferre non poterat: vt sit sensus. Si querentes iustificari in ipso inuenti sumus et ipsi peccatores: id est peccatum habentes: lege peccatum non auferente. secundum illud Ro. 3. Causati sumus iudeos et grecos omnes sub peccato esse. Nunquid iesus christus peccati minister est vt reducat nos ad obseruantiam legis in qua sub peccato eramus. Et hec expositio procedit secundum expositionem Augustini. Et respondet secundum vtramque expositionem. Absit. quia ego destruxi legem carnaliter intellectam: spiritualiter iudicando et docedo. Unde si iterum vellem edificare carnalis legis obseruantias essem preuaricator legis spiritualis. Potest et quarto modo sic exponi. Dixeram hominem non iustificari ex operibus legis. Possent aliquis dicere qd nec etiam per fidem christi quia multi post fidei christi acceptam peccant. Et hoc est quod dicit. Si querentes iustificari in christo: id est per fidem christi: inuenti sumus post fidem christi susceptam et ipsi nos fideles peccatores: id est in peccatis viuentes. nunquid iesus christus minister peccati est et damnationis. sicut minister veteris legis est minister peccati et damnationis. Non qd lex induceret ad peccatum sed occasionaliter qd prohibebat peccatum et non conferebat gratiam adiuantem ad resistendum peccato. Unde dicitur Romano. 7. Occasione accepta peccatum per mandatum etc. Sed christus dat gratiam adiuantem. Joan. 1. Gratia et veritas per iesum christum facta est. Unde nullo modo est minister peccati nec directe nec occasionaliter.

¶ Lectio.

VI.

So enim per legem legi mortuus sum: vt deo viuam: christo confixus sum cruci. Viuo autem iam non ego: viuit vero in me christus. qd autem nunc

viuo in carne: in fide viuo filij dei. qd dilexit me et tradidit semetipsum pro me. Non abiicio gratiam dei. Si enim per legem iusticia. ergo gratis christus mortuus est.

¶ Dic apostolus solutionem superius assignatam manifestat. et primo ponit solutionis manifestationem. Secundo concludit principale intentum ibi. (Non abiicio gratiam dei etc.) Sed attendendum est qd apostolus inquirendo procedens nullum dubium indiscussus relinquit. Et ideo verba eius licet videatur intricata tamen si diligenter aduertantur: nihil sine causa dicit. et hoc apparet in verbis positus. Ubi tria facit. Primo manifestat solutionem. Secundo explicat solutionis manifestationem ibi. (Christus crucifixus est etc.) Tertio remouet dubitationem ibi. (Quia autem viuo etc.) Quia ergo apostolus dixerat. Si enim que destruxi etc. qd intelligitur de veteri lege. posset enim ab aliquo reputari legis destructor: et per consequens iniquus sicut illud ps. Dissipauerit iniqui legem tuam. Iohannes apostolus vult ostendere quomodo legem destruat: et tamen non est iniquus dicens. Ego enim per legem etc. Ubi sciendum est qd aliquis dissipat legem per ipsam legem: et talis est preuaricator: legis non iniquus. Dissipatur autem lex per leges quas in lege datur aliquod preceptum locale seu temporale: vt scilicet lex illa tali tempore seu tali loco seruetur. et hoc ipsum exprimitur in lege. Si quis in illo tempore seu in illo loco lege vitur: destruit legem per ipsam legem. et hoc modo apostolus destruxit leges. Vnde destruxi inquit quodam modo leges: tamen per legem: quia ego mortuus sum legi per legem: id est per auctoritatem legis ipsas dimisi quasi legi mortuus. Auctoritas enim legis per quas mortuus est legi multis sacre scripture locis habetur. Iere. 31. tamen sub alijs verbis. Confirmabo testamentum novum super domum israel etc. Deut. 18. Prophetas suscitabit dominus de fratribus vestris etc. Et multe alie. Non est ergo transgressor apostolus leges destruendo. Vel aliter. Ego per legem scilicet spirituales mortuus sum legi carnali. Tunc enim moritur legi quando abiicit legem solutus a lege. Iuxta illud Romano. 7. Mortuo viro soluta est mulier a lege viri. In quantum vero apostolus subiectus erat legi spirituali dicit se mortuum legi. id est solutum a legis obseruatione. Romano. 8. Lex spiritus vite etc. Alius modus dimittendi legem sine preuaricatione esse potest. quia videlicet lex aliqua est scripta in carta. et tunc dicitur lex mortua. et est in mente legislatoris: et tunc dicitur lex viuua. Constat autem qd si aliquis secundum verbum legislatoris operaretur contra legem: et solueret legem et solueretur a lege mortua. et seruaret legem viuam secundum imperium legislatoris. Dicit ergo secundum hoc. Mortuus sum legi scripte et mortue id est solutus sum ab ea vt deo viuam. id est motus meos secundum dicta ipsius dirigam. et ad honorem eius ordinem. Lex enim statuta in scriptis aliquid tradit propter extraneos et eos qui ab eo verbotenus audire non possunt: sed his qui coram eo sunt non dicit eam scriptis: sed verbo tantum. A principio enim homines infirmi erant: ad deum accedere non valentes. Et ideo necesse fuit eis precepta legis in scriptis dare: vt per leges quasi per pedagogum manuducerentur ad hoc qd ad eo precepta eius audirent: secundum qd dicitur ifra. 3. Lex pedagogus noster fuit in christo etc. Sed postquam habemus accessum ad preceptum per christum: vt dicitur Romano. 5. Non instrumur per legem de mandatis dei: sed ab ipso deo. Et ideo dicit. Per legem manuducens mortuus sum legi scripte vt viuam deo: scilicet ipsi factori legis. id est vt ab ipso instruar et dirigar.

Consequenter cum dicit. (Christo confixus sum etc.) Explicat que dixit. Dixerat autem quod est mortuus legi et quod uiuit deo. Et ista duo manifestat. Et primo quod sit mortuus legi per hoc quod dicit. Christo confixus sum cruci. Secundo quod uiuit deo cum dicit. Uiuo ego: id est non ego etc. Et primum quidem potest exponi dupliciter. Uno modo sicut in glosa sic. Quilibet homo secundum carnalem originem nascitur filius ire. Ephe. 2. Erasmus enim natura filius ire etc. Nascitur etiam in uetustate peccati. Baruch. 3. Inueterasti in terra aliena etc. Que quidem uetustas peccati tollitur per crucem christi. et confertur nouitas uite spiritualis. Dicit ergo apostolus. Christo confixus sum cruci: id est concupiscentia seu fomes peccati et omne huiusmodi mortuus est in me per crucem christi. Romanoz. 6. Uetus homo noster simul crucifixus est etc. Item ex quo cum christo confixus sum cruci et mortuus sum peccato et christus resurrexit: cum resurgente etiam resurrexi. Romanoz. 4. Traditus est etc. Sic ergo christus in nobis renouat uitam nouam destructa uetustate peccati. Et ideo dicit. Uiuo autem: id est quia christo confixus sum cruci: vigorem bene operandi habeo iam non ego sed carnem: quia iam non habeo uetustatem quam prius habui. Sed uiuit in me christus: id est nouitas que per christum nobis data est. Uel aliter. Homo quantum ad illud dicitur uiuere in quo principaliter firmat suum affectum: et in quo maxime delectatur. Unde et homines qui in studio seu in uenationibus maxime delectantur dicunt hoc eorum uitam esse: quilibet autem homo habet quendam priuatum affectum: quo querit quod suum est. dum ergo aliquis uiuit querens tantum quod suus est. solum sibi uiuit. cum uero querit bona aliorum dicitur et illis uiuere. Quia ergo apostolus proprium affectum deposuerat per crucem christi: dicebat se mortuum proprio affectu dicens. Christo confixus sum cruci: id est per crucem christi remotus est a me proprius affectus siue priuatus. Unde dicebat infra ultimo. Mihi absit gloriari nisi in cruce domini nostri etc. 2. Corinth. 5. Si unus pro omnibus mortuus est ergo omnes mortui sunt. Et pro omnibus mortuus est christus. ut et qui uiuunt iam non sibi uiuant sed ei etc. Uiuo autem: id est iam non uiuo ego quasi in affectu habens proprium bonum. sed uiuit in me christus: id est tantum christum habeo in affectu. et ipse christus est uita mea. Phil. 1. Mihi uiuere christus est et mori lucrum.

Consequenter autem cum dicit. (Quia autem nunc uiuo etc.) Respondet dubitationi que poterat esse duplex ex primis uerbo. Una est quomodo ipse uiuit et non est ille: scilicet qui uiuit. Secunda quomodo confixus est cruci. Et ideo hec duo aperit. Et primo primum. quo modo scilicet uiuit et non ipse uiuit dicens. Quia autem nunc uiuo carne etc. Ubi notandum est quod illa proprie dicuntur uiuere que mouentur a principio intrinseco. Anima autem pauli constituta erat inter deum et corpus. et corpus quidem uiuificabatur et mouebatur ab anima pauli. sed anima eius a christo. Quantum ergo ad uitam carnis uiuebat ipse paulus. Et hoc est quod dicit. Quia autem nunc uiuo in carne: id est uita carnis: sed quantum ad relationem ad deum christus uiuebat in paulo. Et ideo dicit. In fide uiuo filius dei per quam habitat in me et mouet me. Abachuc. 2. Iustus autem meus ex fide uiuit. Et nota quod dicit. In carne: non ex carne. quia hoc malum est. Secundo ostendit quod confixus est cruci dicens. Quia amor christi quem ostendit mihi in cruce moriens pro me facit ut semper ei configar. Et hoc est quod dicit. Qui dilexit me. i. Joa. 4. Ipse prior dilexit nos. Et intantum dilexit me quod tradidit semetipsum pro me et non aliud sacrificium. Apocal. 1. Dilexit nos et lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Ephe. 5. Sicut christus dilexit ecclesiam

et semetipsum tradidit pro ea etc. Sed attendendum est quod ipse filius tradidit se: et pater tradidit filium. Romanoz. 8. Qui proprio filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum. Et iudas tradidit eum ut dicitur Matthe. 26. Et totum una res est: sed non una intentio: quia pater ex charitate. filius ex obedientia simul et cum charitate. iudas uero ex prodicione.

Consequenter cum dicit. (Non abicio gratias dei etc.) Infert conclusionem principalem. Et primo inducit conclusionem. Secundo manifestat modum. Dicit ergo. Ex quo tantam gratiam recepi a deo quod tradidit se: et ego uiuo in fide filii dei: non abicio gratiam filii dei: id est non repudio nec ingratum me exhibeo. i. Corinth. 15. Gratia dei in me uacua non fuit etc. Unde et alia littera habet. Non sum ingratus gratie dei. Heb. 12. Contemplantur ne quis desit gratie dei: scilicet per ingratitude se indignum fatendo. Modus autem abiciendi et ingratitude est si dixerem quod lex esset necessaria ad iustificandum. Et ideo dicit. Si enim per legem iusticia: ergo christus gratis est mortuus: id est si sufficiens sit lex: id est opera legis sufficiunt ad iustificandum hominem christus sine causa mortuus est et frustra. quia ad hoc mortuus est ut nos iustificaret. i. Pet. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est etc. Quod si hoc per legem fieri posset superflua fuisset christi mors. Sed non gratis mortuus nec in uacuum laborauit: ut dicitur Esa. 49. Quia per ipsum solus gratia iustificans et ueritas facta est ut dicitur Jo. 1. Si qui autem ante passionem christi iusti fuerunt hoc etiam fuit per fidem christi uenturi in quem credebant: et in cuius fide saluabantur.

CAP.

III.

Insensati galathe quis uos fascinauit non obedire ueritati? Ante quorum oculos iesus christus prescriptus est et in uobis crucifixus.

Consequenter autem cum dicit. (Supra confutauit apostolus uanitates et mutabilitatem galatharum per auctoritatem euangelice doctrine ostendens suam doctrinam a ueritatem fuisse ab alijs apostolis: hic uero per rationes et auctoritates ostendit hoc idem: scilicet quod legalia non sunt seruanda. Et hoc dupliciter. Primo ex insufficientia legis. Secundo ex dignitate eorum qui ad christum conuersi sunt. et hoc quarto cap. ibi. (Dico autem quanto tempore etc.) Circa primum duo facit. Primo premitit obiurgationem. Secundo profectur suam probationem ibi. (Hoc solus a uobis uolo etc.) Circa primum duo facit. Primo obiurgat eos attendens eorum fatuitatem. Secundo rationem obiurgationis assignat ibi. (Ante quorum oculos etc.) Primo ergo eos de fatuitate obiurgat uocans eos insensatos. Unde dicit. O insensati etc. Insensatus autem proprie dicitur qui sensu caret. Sensus autem spiritualis est cognitio ueritatis. qui ergo ueritate caret proprie insensatus dicitur. Matthe. 15. Et uos sine intellectu estis. Sap. 5. Nos insensati uitam illorum etc. Sed contra. Mathe. 5. dicitur Qui dixerit fratri suo fatue etc. Sed fatuus id est quod insensatus. Ergo apostolus reus est gehenne ignis. Sed dicendum est. ut Augustinus dicit quod intelligendum est si dixerit sine causa et animo uituperandi: sed apostolus ex causa dixit et animo corrigendi. Unde dicitur in glosa. Hoc uolendo dicit. Secundo cum dicit. (Quis uos fascinauit etc.) Ostendit modum quo insensati erant effecti. Ubi notandum est quod insensatus sit aliquis multis modis. Uel quod non proponitur sibi aliqua ueritas quam cognoscere possit. Uel quia et si proponatur sibi tamen nunquam eam acceptat. Uel quia ueritatem propositam uel acceptam deserit a uia ue-